

3071

Ան. Գրառույթ
Աղայր Յուր
արուհ-Ա
1908թ.

891.99

Կ-21

XVI, 2h.

15th.

-6 NOV 2011

2071

ԱՂԵՐՍԱՆԴՐ ՓԱՆՈՍԵԱՆ

(Ա.ՓԱՍԻԱՆ)

ԱՂ
891.99 Ա.ԶԱՏ ՔՆԱՐ

Փ-21

ՀԱՅԲԵՆԱՇՈՒՆԶ ԳՐՈՒԱԾՔՆԵՐ

Ա.

ՊՐԱԿ

Ա.

ՊՐԱԿ

1001
4359

ՍԵՓՀԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԵՂԵՆԱԿԻՆ

Տպագր. Կ. ԱՆԷ ՏԵՐ-ՆԵՐՍԵՍԻԱՆ

1908

ԱԶԱՏ

ՔՆԱՐ

Երբ վերջապէս Թուրքիոյ մէջ Սահմանադրութեան հռչակումը կը խզէ այն կապանքներն որոնք մեր լեզուն ու գրիչը կը կաշկանդէին մինչեւ այսօր, եւ արքայի ու կախաղանի արժանի ոճիր մը կը համարուէր Ազգին ու Հայրենիքին սիրոյն ու բարւոյն համար խօսիլն ու երգելը, կը ձեռնարկեմ պարբերական պրակներու շարքով մը հրատարակելու հին ու նոր ազատաշունչ գրութիւններս...

Ի՞նչ երջանիկ պիտի ըլլայի եթէ կարենային անոնք սիրտերուն խօսիլ ամէն անոնց որոնք, դեռ մօտաւոր սարսուղղեցիկ անցեալի մը արհաւիրքն հազիւ թօթափած, ազգին ու հայրենեաց համար նոր ծագող Խաղաղութեան, Եղբայրութեան, Արդարութեան եւ Ազատութեան կեանքը կ'ողջունեն յուսով խանդավառ:

Ա. Փ.

19 Յուլիս 1908

ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

ՇՈՂԵՐ ՈՒ ՅՈՂԵՐ	Պատահական Բանաստեղծութիւնք.	
	Տպագր. 1885	սպառած
ՔԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐ	Զատեճ 1 Արար.	
	Տպագր. 1901	Գին 3 Ղրճ.
ԱՅԳԵԿՈՒԹՔ	Դրական զործեր. Ա. Քաղ.	
	Հեղինակին պատկերով	
	Տպագր. 1908	Գին 5 Ղրճ.
ԱՋԱՏ ՔՆԱՐ	Հայրենաշունչ զրուածմներ. Ա. Պրակ.	
	Գին 60 Փրլ.	

ՈՂՋՈՐՅՆ, ԱՐԵԻ

Անո՛յշ արեւ բոցակէզ ,
 Ողջո՛յն , ողջո՛յն , ողջո՛յն քեզ ,
 Քեզ , որ կուտաս ինձ այսօր ,
 Ճաճանչներուդ հետ բոսոր ,
 Վշտաչարչար իմ սրտիս
 Աղատութեան աւետիս :
 Ողջո՛յն , ողջո՛յն , ողջո՛յն քեզ ,
 Անո՛յշ արեւ բոցակէզ :

Վերէն , աչքով լուսածիր ,
 Հերի՛ք որքան դիտեցիր
 Աւելի քան քառորդ դար
 Այն տառապանքն անարդար
 Որուն ներքեւ , գլխիկոր ,
 Կերանք հացին մեր բեկոր . . .
 Հերի՛ք որքան դիտեցիր
 Վերէն , աչքով լուսածիր :

Գո՛ւթ ունեցար մեր վերեւ ,
 Ողջո՛յն , ողջո՛յն քեզ , Արեւ ,
 Եւ սրտին մէջ մեր ԿԱՅՍԵՐ
 Բորբոքեցիր Գութն ու Սէր ,
 Եւ հողւոյն հետ Թուրք Աղգին ,
 Յնծաց Հայո՛ւն ալ հողին .
 Ողջո՛յն , ողջո՛յն քեզ , Արեւ ,
 Գո՛ւթ ունեցար մեր վերեւ :

Ո՛հ , ալ չի կայ խոր խաւար ,
 Չիկան ձեռքեր բռնաւար
 Որոնք կապտան գանձն անդին
 Պատուոյն , Ինչքին ու Կեանքին ,
 Ու մեր մաքին լայն , թրթռուն
 Սլացքն արգիլեն թեւերուն . . . :
 Չիկան ձեռքեր բռնաւար ,
 Ո՛հ , ալ չի կայ խոր խաւար :

Լեզո՛ւ , Խօ՛սք , Գի՛ր ու Գրբիչ ,
 Ազատ առէ՛ք ձեր Թըռիչ ,
 Աղնիւ խոհ , վեհ գաղափար ,
 Պարզեցէ՛ք դուք քաջաբար .
 —Ո՛չ հալածանք կայ , ո՛չ ցաւ—
 Ասպարէզը բացուեցա՛ւ .
 Ազատ առէ՛ք ձեր Թըռիչ ,
 Լեզո՛ւ , Խօ՛սք , Գի՛ր ու Գրբիչ :

Հին գրբիչդ իմ կանացի ,
 Ըզքեզ այսօր կոտորեցի . . .
 Դուն , ձեռքիս մէջ անձանձիր ,
 Հերի՛ք որքան դողացիր . . .
 Այլեւս , ուժեղ , թեւադրիչ
 Պողպատ է կարծր իմ գրբիչ . . .
 Հին գրբիչդ իմ կանացի ,
 Ըզքեզ այսօր կոտորեցի . . . :

15 Յուլիս 1908

Ի՞նչ ԿՈՒԶԵՆՔ

Հայե՛ր, այսօր աղափ կեանքի նոր արև
 Երբ խանդավառ կը շողշուլսյ մեր վերև,
 Պէտք է՛ ընձառ որ մեր սիրտն ու մեր հողին
 Սին, անարժան բաղձանքներով բորբոքին:

Պէտք էին մեզի բիրտ միջոցներ, ոյժ ու զէնք.
 ԽՍՀՄՍՍՌՈՒԹԻՒՆ մենք կ'ուզենք:

* * *

Թուրքերուն հետ, իրր ազգական, խընամի,
 Զէինք երբէք, պիտի չըլլանք թշնամի.
 Զաւակներ նոյն Հայրենեաց, նոյն սուրբ հողին,
 Թշնամին ենք մօզ իրարմէ՛ բաժնողին:

Պէտք էին մեզի բիրտ միջոցներ, ոյժ ու զէնք.
 ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԻՒՆ մենք կ'ուզենք:

* * *

Միշտ ձեռք ձեռքի, հաստ տա քայլով անխախտ,
 Պիտի կորենք մենք լուսաւոր այն ճամբան
 Որ, հեշտարոյր ծաղկանց մէջէն ընտանի,
 Դէպի Լաւն ու զէպի Բարին կը տանի:

Պէտք էին մեզի բիրտ միջոցներ, ոյժ ու զէնք.
 ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆ մենք կ'ուզենք:

* * *

Մեզ հետ այսօր բոլոր ազգեր կը ցնծան.
 Մեր ԿԵՅՍՐՆ անգլին նը իրեց մօզ իր ընծան,
 Օսմանեան վիհ ու փառապանծ Դրօշին տակ,
 Մեր իբաւանցն այսօր բրաւ մեզ գիտակ:

Պէտք էին մեզի բիրտ միջոցներ, ոյժ ու զէնք.
 ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ մենք կ'ուզենք:

ՕՍՄԱՆՅԻ

Եղբայր ենք մենք, մէ՛կ սիրտ, մէ՛կ կամք, մէ՛կ հոգի.
Մեր սիրոյն մէջ տեղի չենք տար ո՛չ ոքի:
Խաղաղութեան դըրօշին տակ լուսաւիառ,
Ունինք մենք նո՛յն ըզգացում, իղձ ու բարբառ:

— ՕՍՄԱՆՅԻ՛,

Ա՛յս մեր անունն, որուն աշխարհ նախանձի:

Եղբայր ենք մենք. ազատութեան դաշինքով
Կուղենք ապրիլ միշտ ձեռք ձեռքի, քովէ քով,
Պարկեշտ, ուղիղ, պարտաճանաչ շարունակ,
Պիտի տանք սերտ եղբայրութեան օրինակ:

— ՕՍՄԱՆՅԻ՛,

Պէտք չունինք մենք ուրիշ փառքի ու գանձի:

Եղբայր ենք մենք. արցունքներու, ցաւերու
Սուրբ շաղախովն ա՛յնպէս փակած իրարու
Որ, Թուրք ու Հայ, բաղդին դէմ հա՛շտ թէ դաժան,
Պիտի մընանք իրարմէ միշտ անբաժան:

— ՕՍՄԱՆՅԻ՛,

Մեր անունն է երկու աղղի, մէ՛կ անձի:

Եղբայր ենք մենք. երկինք երկիր թէ սարսին,
Բոլոր ոլժե՛ր, աղգեր, թէ զան միասին,
Ազատութի՛ւն, Արդարութիւն և Օրէնք
Զայնարկելով պիտի զիրար մի՛շտ սիրենք:

— ՕՍՄԱՆՅԻ՛,

Զայն բանրասող չար լեղուն թո՛ղ պապանձի:

ՓՈՔՐԻԿ ՀԱՅ ՏՂԱՔՆԵՐՈՒՆ

Դուք, որ կը ննջէք ձեր մարց առնութեւր,
Դո՛ւք, որ հոգեւասպառ տենչեր չունիք դեռ,
Ո՛վ փոքրիկ տըղաք շնորհալի եւ հեղ,
Դո՛ւք, ոյց նորաբոյս եւ ջինջ է հողին,
Տըղա՛ք հայրենի մեր հէ՛գ տընակին,
Ո՛վ տըղաք, դո՛ւք որ յերկնից կուգաք մեզ ~

Տըղա՛ք անպաշտպան մեր Հայոց ազգին,
Որ պիտի կըրէք վիշտեր դաժնազգին,
Երբոր տագունին ձեր շրթունք բոսոր.
Որ պիտի ճանչնաք մեր կոծերն եւ սուգ,
Եւ պիտի թափէք առանտ արտասուք
Այն ճամբուն վըրայ յոր կ'անցնինք այսօր...

Տըղա՛ք, ժըպտանոյ զըլուխնէ՛ր սիրուն,
Որ կը կայտուէք մէջ տանց ու դաշտերուն,
Մեր ծընգաց վերայ կ'երդէք, կը խաղաք,
Տըղա՛ք, դուք որ օր մ'ըլլաք պիտի Մարդ:
Մի՛ ըլլաք բընաւ ինչ որ ենք մենք արդ...
Մենէ լաւագո՛յն եղէք, ո՛վ տըղաք:

Մի՛ ունենաք դուք մարտեր կենսասպառ.
Աղօթեցէ՛ք միշտ սուրբ հաւատքով վառ,
Աւ Տէր կարգացէ՛ք ձեր նախնեաց նըման...
Աղօթեցէ՛ք մեզ՝ անկրօնիցս՝ համար.
Յոյսեր, երազներ անուցէք անհամար,
Մինչեւ որ գայ ժամն անդարձ բաժանման...:

Դուք, որ խուճկ կազմած զըւարթ կը խայտաք
Մարգերուն վըրայ, սենեկաց մէջ տաք,
Դուք, որ կ'առնուք ձեր քայլերն առաջին,
Դուք, որ կը հասկնաք թռչնեկաց լեզուէն,
Դուք, որ մեզ կուգաք հրեշտակաց քովէն,
Տըղա՛ք, մի՛ լաք, մի՛ յածիք ի գետին...:

Մի՛ յնաք... զի, աւա՛ղ, չատե՛ր կ'անկանին,
Զի օրրանն է մօտ, խի՛ստ մօտ, դամբանին,
Փոքրիկ հայ տըղաք, տըղա՛ք սիրասուն,
Զի դա՛նն են այս կեանք, ա՛հ, դառն արդարեւ,
Եւ իր քաղցրութիւնք բոլոր՝ կարճատե՛ւ
Որպէս արձագանգն իսկ ձեր երգերուն:

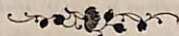
Տարակոյսն ըզմեզ ըրած է գերի...
Ա՛լ չենք աղօթեր առ Տէրն աշխարհի,
Հեղնող, ծաղրաբա՛ն ենք ամենուրեք.
Եւ մեր աչքերու անյագ ակնարկին,
Դատարկ, անդրբա՛խտ կ'երեւայ երկին...
—Ո՛վ տըղաք, մենէ լաւագո՛յն եղէք:

Տըղաք, ո՛վ տըղաք հէգ Հայոց ազգին,
Դուք, ոյց նորաբոյս ու ջինջ է հոգին,
Դուք, որ խղճի խայթ հունիք դեռ բընաւ,
Քաղեցէ՛ք առատ վարդ ու մանուշակ
Եւ աղօթեցէ՛ք ձայնով անուշակ,
Երբ թաղուած ըլլանք հոգին տակ խոնաւ:

Աղօթեցէ՛ք դուք, զի մենք տարաբաւտ,
Գլխիկոր և լուռ կ'ապրինք յերկրի աստ...
Զի կը պատէ մեր սիրտն անթափանց մէգ,
Կը տիրեն մեր մէջ նախասնձ, Ոխ ու Քէն,
Ու վատ դաղաններ մեզ կը կեղեքեն...
Աղօթեցէ՛ք, զի կը տառապինք մենք...:

Իսկ դուք, որ միայն տենչեր ունիք դեռ,
Դուք, որ կը պարէք ձեր մարց առընթեր,
Մեր ծնագաց վերայ կ'երգէք, կը խաղաք,
Տըղաք, դուք, որ օր մ'ըլլաք պիտի Մա՛րդ,
Մի՛ ըլլաք բընաւ ինչ որ ենք մենք արդ...
— Մենէ լաւագոյն եղէք, Հայ տըղաք:

(1888)

Մ Ե Ռ Ե Լ Ո Ց

Մեռնողներն անոնք չե՛ն որ կը մեռնին,
Որք թողուն այս սին աշխարհն ու կերթան...
Մեռնող՝ ողջե՛րն են, որոնք սուգն ունին,
Գերութեան մաշող խարտոցն ու խըթան...
Մեռնողներն անոնք չե՛ն որ կը մեռնին...:

Որք թողուն այս սին աշխարհն ու կ'երթան,
Վայելին մահուան քունն անուշ ու խոր,
Լուռ նոճիներու շուքին ապաստան,
Թօթափած կեանքի խրուովքն ու ժըխոր,
Որք թողուն այս սին աշխարհն ու կ'երթան...:

Մեռնող՝ ողջե՛րն են որոնք սուգն ունին
Սիրտերնուն մէջ — դառն յուշերու դամբան —
Հոգիներն, անյապ տենչովն Անհունին,
Որոնց փրշալից չի համարի ճամբան...
Մեռնող՝ ողջե՛րն են որոնք սուգն ունին...:

Գերութեան մաշող խարտոցն ու խրթան,
Կեղեքեն մօր միտքն յարածամ արթուն.
Ի՞նչ հեշտանք, դիակ մ'ըլլալ անկենդան
Որ ալ չի խռովեն հանգիստը մարդուն
Գերութեան մաշող խարտոցն ու խրթան...:

Մեռնողներն՝ անոնք չեն որ կը մեռնին...
Մեռնող՝ հողի՛ն է որ յոյս, լոյս չունի...
Մինչ տապանին վրայ ծաղկի վարդենին,
Հնչէ մերթ աղու երգ մ'ալ թռչունի...
Մեռնողներն՝ անոնք չեն որ կը մեռնին...:
(1896)

ԱՐՁԱԳԱՆԳ...

- «Հայուն սիրտն ի՞նչ բանան ազգին ցաւք, աւերք...
— Ահ, վէրք:
— «Իր զաւակն ի՞նչ ընել պարտի լաւ Հայ մ'արդ...
— Հայ մարդ:
— «Հայ մանկան ո՞վ կարող է տալ սիրտն Հայկին...
— Հայ կինն:
— «Ազգատեսաց Հայն ի՞նչ է ծոցին մէջ Հայոց...
— Հայ՛ 02:

ՏԻՈՒՐ ԶԻՒՆ...

Գրուած 1896 Դեկտեմբերին

Ի՞նչ ես դու, ճիւն, թիթեւ, թրթռուն,
Ծաղիկ, պատանք թէ վերնակ,
Որ կը փռուիս Հայ դաշտերուն
Վըրայ, անծալ ու ճերմակ:

Դրախտարնակ մէկ աղաւտեալ
Արդեօք, ի տես որք կոյսին,
Իր փետուրներն, իրբեւ ժանեակ
Թափէ անոր մերկ ուսին...:

Կամ երկինքէն, ուր խաղաղիկ
Փայլի անանց միշտ դարուն,
Աստղիկներով լուսածաղիկ,
Շողով, շաղով զարդարուն,

Հըրեշտակներն արդեօք փետտեն
Վարդի թերթեր ըսպիտակ
Ու կը խաղան տտեն ատեն
«Ապրիլ — մեռնիլ» խօլ կատակ:

1001
4359

Բո՛ւրդ ես մաքուր թէ գիրդ բամպակ
Որ գաս ըլլալ գլխուն բարձ
Հանգստաւէտ ու անապակ՝

Մեր հարց , որդւոց ու եղբարց ,

Որո՞նք , հոգւո՛ւլ չափ անձնըւէր ,
Անկախութեան սուրբ դատին ,
Աչք յառեցին երկինքն ի վեր
Մինչև իրենց շունչն յետին ,

Եւ զինուեցան ու կրուեցան ,
Հալածուեցան , տոկացին ,
Մինչև զիրենք , ա՛հ , ցիր ու ցան ,
Բնկճեց մահուան ժանտ կացին :

— Թէ ժանեակ ես թռչնափետուր ,
Եկո՛ւր , սիրո՛ւլ պատարուն ,
Ըլլալ օրրան ու խանձարուր
Անոնց անտէր որբերուն . . . :

Թէ վարդի թերթ ես , ձիւն մաքուր ,
Ծաղկէ՛ իրրև թարմ պըսակ
Հողակոյտին վըրայ թափուր
Նոր հարսերուն նրբհասակ :

Տեղա՛յ , ո՛ւլ ձիւն , առատ տեղա՛յ ,
Ծածկէ՛ դաշտ , լեռ , ձոր ու սար ,

Ուր մեծ ու փոքր , հայր ու տըղայ ,
Կը ննջեն քնով մ'հառ առար :

Խաղաղութիւնն որ՝ Նահատակ
Ըլլալով , հոս չի զըտան ,
Տո՛ւր դու անոնց , դամբանին տակ ,
Ոսկորնիրուն անկենդան .

Անոնց որք այժմ , ա՛լ յաւիտեան ,
Ազատ կեանքի վեհ Տենչին
Հո՛ն տիրացած՝ Անմահութեան
Եղեմին մէջ կը հանգչին . . . :

ԶԱՆՔ

Ճակատագրէն ու բաղդէն՝
Վա՛տ ենք երբոր տրանջանք...

Անո՛նց համար որք յաղթեն՝
Վայե՛լք մ'է կեանքն, ո՛չ տանջանք.
Զա՛նք, ջա՛նք, ջա՛նք:

* * *

Շողեկաւքին վաղքն առթին՝
Կովու՛ն՝ ապո՛ւշ ըսքանջանք...

Զա՛նք կ'սպասուի ժիր մարդէն,
Ո՛չ զուր գանգատ, բարբանջանք.
Զա՛նք, ջա՛նք, ջա՛նք:

* * *

Մահո՛ւ պատժով պատժըին
Ազգութեան ղէմ մեղանջանք.

Ամօ՛թ անոնց, որք հովին
Յանձնին ողբ ու հառաջանք...

Զա՛նք, ջա՛նք, ջա՛նք:

Մինչեւ ցարդ թո՛յլ մեր հոգին
Ատեց պայքարն ու խոնջանք...

Եւ մենք, լըքեալ, լալագին,
Տեսէ՛ք որքան վար իջանք...
Զա՛նք, ջա՛նք, ջա՛նք:

* * *

Աղատութեան ու փառաց
Սուրբ, անըսպառ, անվերջ հանք,
Աստուած մեզի «Զա՛նք» գոռաց,
Որ չարաչար չի զղջանք...
Զա՛նք, ջա՛նք, ջա՛նք:

* * *

Խոհուն, տոկո՛ւն և հըպարտ,
Սընուցանել վե՛հ տենչանք,
Հայուն պատի՛ւն է ու պարտ,
Մի՛շտ ջա՛նք, երբէ՛ք աղաչանք.
Զա՛նք, ջա՛նք, ջա՛նք...

ՎԱՐԺԱՊԵՏԸ

Արեւելեան մեծ Խալիֆայ մ'ատնեօք,
— Որ կը սիրէր իր ժողովուրդն հըպատակ
Եւ իր բոլոր խորհուրդքն ու գործքն, ամէն հոգ,
Ազգին բարիքն ունէին նիւթ, նըպատակ —
Իր մանչ զաւակն, իր ժառանգորդն անդրանիկ
Դպրոց զրկեց, քաղքի դպոցն հանրային,
Ուր ո՛չ մէկ հոտ իշխանազուն ոստանիկ՝
Այլ ազքատիկ տըղաք միայն կ'երթային:
— «Կ'ուզեմ, ըստ վարժապետին, որ ջանաս
«Աղէկ կրթել զինքն, հոգալով անդադար
«Որ սիրտին հետ մըշակուի միտքն ալ տըհաս,
«Ու մարդ մ'ըլլայ բարի, զգայուն և արդար...»
«Այս է իմ կամքս ու քեզ միակ իմ պատուէր:»

* * *

Տըղան ըզգաստ, խելացի էր ու սիրուն,
Դասարանին մէջ իր ձայնը չէր լըսուեր.
Լաւ կ'աշխատէր, հետամուտ իր դասերուն,

Կը զարգանար միտքն ալ տակաւ առ տակաւ...:
Օր մը սակայն, թիւր շարժումով մ'անդիտակ,
Դասագիրքը տըղուն ձեռքէն վար ինկաւ...:
Վարժապետը զարկաւ այտին մէկ ապտակ,
Ապտակ մ'ա'յնքան ուժգին որքան անիրաւ...:
Տըղան լացաւ, լըռեց, հօրը չըսաւ բան:
Օր մ'ալ դասէն դուրս չոր կաղին մը կերաւ
Զոր դիպուածով գետնէն գըտած էր, ճամբան...:
Վարժապետը տեսաւ, սաստով կորովի
Պատիժ փն ալ տընօրինեց կուշա ու կուռ.
Զայն օր մ'ամբողջ պահեց նոյի, ծարաւի...:
— Լացաւ տըղան, բայց հօրն առջեւ մընաց լըռ:
— Օր մ'ալ, ցրտին, ձիւնալից օր մը ձմրան,
Մինչ իր փոքրիկ ընկերներէն խիստ շատեր
Կը դողային, տըղան դէպ ի վառարան
Գնաց տեսնելու թէ փայտն արդեօք էր հատեր...:
— Վարժապետը, խոժու, ձայնով մ'ահարկու
Կանչեց, քաշեց պարտէզ տարաւ զայն չիտակ,
Եւ ո՛չ զլիսարկ տալով, ո՛չ ալ վերարկու,
Ժամ մ'ոտքի վրայ կեցուց զայն սա՛ռ ձիւնին տակ...:
— Տըղան մարմնովն ու հոգեւովն ալ ըզգաց ցաւ,
Եւ դողահար, հիւանդագին ու մոլոր,
Տունն, հօրն առջեւ լացաւ, լացաւ ու լացաւ,
Պատմեց իր կրած պատիժները, բի՛րտ բոլոր...:

* * *

... Երբ վարժապետն իր դէմ բերին. — «Եկո՛ւր հոս,

Գոռաց իշխանն, ըսէ՛, ինչո՞ւ իմ զաւկիս
Կրել տուեր ես՝ կոպիտ, անխիղճ, բարբարոս
Այդ պատիժներն, ըսէ՛, չո՛ւտ, չո՛ւն, որ սատկիս...»
Վարժապետը պատասխանեց. — «Ձեր տըղան
— Երկար օրեր դեռ պարգեւէ՛ Ձեզ Աստուած —
Օր մը պիտի Ձեզի յաջորդ՝ հայր, իշխան
Ըլլայ ազգին գահուն վրայ հաստատուած :
— Անիրա՛ւ տեղն աստակ զարկի՛ որ իրեն
Սիրան արիւնի, չ'ըլլայ ինքն ալ Անիրաւ...
Ծոմ կեցուցի՛ որ երբ աղքատք հաց խնդրեն,
Գիտնայ ի՛նչ են Անօթութիւնն ու Ծարաւ...
Ու կիսամերկ դողացուցի ձիւնին տակ
Որ ըզգայ վիշտն ու տառապանքն աղքատին,
Եւ գըթայ, երբ հար բաղդին զոհ, նահատակ,
Թըշուառներ օր մ'հեծեն, ողբան, պաղատին...
Թէ՛ հար ըրի՛ սատկեցուցէ՛ք զիս, Տէ՛ր իմ...»
— Իշխանն ըսաւ. «Աչէ՛կ ըրիր, ա՛ժիւրիմ :»

ԳԱՌՆՈՒԿՆ ԵՒ ԱՐԱՄԱԶԴ

(Գերման առակ)

Օր մը Գառնուկն, ա՛լ անհամբեր
Կըրելէ միշտ զրկանք ու ցաւ,
Բաղդին համար աղիտարեր՝
Արամազդին դանգաւանցաւ :
Երբոր լըռեց, չաստուածն արթուն,
— «Գառնուկ, ըսաւ, արդարեւ, դուն
Զրկեալ մըն եւ ողորմուկ, հեզ,
Եւ ես բան մը չե՛մ տըւած քեզ
Որ, ի հարկին, դուն կարենաս
Պահպանել կեանքդ, անձդ անվրնաս...»
Է՛հ, այդ սրխալն ուղղե՛նք այսօր,
Կ'ուզե՞ս մագիլ, ճանկեր հըզօր,
Սուր ակռաներ գայլի նըման...»
— «Ի՛նչ, վայրենի, արիւնխըման
Գաղաններո՞ւն ըլլամ հանգոյն,
Ո՛չ, ո՛չ, տէր իմ :»

— «Կ'ուզե՞ս սե թոյն...»

— « Թոյն, որ մարդիկ ամէն ատեն
Օձին պէս զիս սոսկմամբ ատեն...
Ո՛հ, ո՛չ, տէր իմ:»

— «Կ'ուզե՞ս որ գէթ

Հաստ եղջիւրներ բուսնին քունքէդ,
Խոյին պէս խիտո, խոժոռ տեսքով
Որ մօտենալ վախնան քու քով...»

— «Խոյին պէս չար ու ժանտերես
Ըլլալ, տէ՛ր իմ, չե՛մ ուզեր ես...»

— «Այդ քաղցրութիւնդ ա՛լ մէկդի թո՛ղ,
Եղի՛ր քիչ մ'ալ բիրտ ու խայթող.
Ուրիշն հարկ է վախնայ քեռէ
Որ քեզ բընաւ չարիք չընէ...»

Դառնուկն յարեց. — «Ո՛հ, ո՛չ, տէր իմ,
Բա՛ն չեմ ուզեր, այսպէս կ'ապրիմ.

Լա՛ւ կը սեղսիմ—չեմ տրանջար—
Զրկանք կըրել, քան ըլլան չար:»

ԼԵՍՍԻՆԿ

ԴԱՍԱԼԻՔ ԶԷՐՔԷԶԸ

Այծեամբ պէս սարսափահար փախաւ Հարուն:
Զերդ նապաստակ՝ արծիւին դէմ ելած ատեն,
Ան խոյս տըւաւ պատերազմի անեղ դաշտէն
Ուր հեղեղի պէս հոսած էր Զէրքէզ արիւն:
Հայրն և երկու իր եղբայրներն հոն զոհ եղան
Անկախութեան, ազատութեան վըսեմ դատին.
Անոնց գլուխներն, արիւնազանգ խնկած գետին,
Ամբարըշտաց բիրտ ոտքերուն կ'ըլլան կոխան:
Վրէժ կը խնդրէ արիւնն անոնց որք մահացան.
Սակայն Հարուն, մոռնալով իր պարտքն ու պատիւ,
Կուոյն վայրէն փախաւ փութով, վախկոտ սրտիւ,
Հոն թողնով իր զէնքերն, իր թուրն և հըրացան...
Մէզն անթափանց որ մութին մէջ կը տատանի
Յորձանախիտ պատեց ծածկեց՝ թանձր՝ ամէն կողմ,
Անծայր, ճերմակ, ցուրտ պատանք մէր կարծես անի...
Արեւելքէն փրչեց ուժգին ցրտաշունչ հողմ,
Եւ լուսընկան ալ երեւաց՝ ոսկեայ, լըռին,
Մարգարէին անապատին վերեւ, հեռին...
Վաստակարեկ ու խռոված ու ծարաւի,
Սրբելով քիրտն արիւնախառն իր երեսին,
Լուսնի լուսովն՝ Հարուն տեսաւ անշուք ու սին
Ժայռերուն մէջ՝ չէնք մը... խրճիթ մ'էր յիրաւի...:

... Խաղաղութիւն, անդորր՝ ամէն կողմ կը տիրեն.
 Լուռ, անըլուկ, յառաջ կ'երթայ...: Մարտէն անեղ
 Մէն միայնակ և անվընաս հասած այն տեղ,
 Դէպի դեղնած ժայռը կ'երթայ արագօրէն...
 Լոյս մը կայ հոն, մա՛րդ կայ, մտնել ներս կը կամի,
 Կը վարանի պահ մը, սիրտն ոյժ կը վերստանայ...
 «Սէլիմ.» կուտայ անունն իր հին բարեկամի...
 Ծերն ալեւոր հաղիւ կրնայ ճանչնալ ըզնայ:
 Անկողնին մէջ թըլուաւն, հիւանդ ու թալկադէմ
 Տառապագին կը մաքառի օրհասին դէմ...:
 — «Ամենակալն որ իր հրեշտակն առաքեց քեզ,
 Օրհնեալ ըլլայ, որ աղատեց ըզքեղ այսօր,
 Որպէս զի դուն պաշտպանն ըլլաս փառքին Չէրքէզ...
 Ի՞նչ լուր, տե՛սնք.» կը հարցունէ ձայնով անդօր
 Սէլիմ՝ որուն կը շողայ աչքն յոյսի բոցով,
 Որուն սրտին մէջ հերոսի արիւն կ'եռայ
 Եւ կը ցնցէ զայն իր մահուան մահճին վըրայ...:
 — «Մենք երկու օր մարտնչեցանք լիակորով,
 Կիրճերուն մէջ որք մեր ճըգանց եղան վըրայ...
 Ինկան հոն հայրս, երկու հզարքս ալ քաջարի.
 Իսկ ես իբրեւ հալածական գազան վայրի,
 Անապատին մէջ փախչելով ես հոս եկայ...
 Խենդի մը պէս, թող ոտքերով արիւնահոս,
 Քարոտ, փըշոտ ճամբաներէ վազեցի ես,
 Ճամբաներէ՝ զոր ճանչնան լոկ գոյլն ու աղուէս,
 Ահա, նըկուն ու չնչառապառ ես եկայ հոս...:

Հատա՛ն Չէրքէզը, թշնամին է ամենուրեք,
 Ապաստան տո՛ւր, ո՛վ բարեկամ, ինձ յարկիդ տակ,
 Եւ կ'երդնում որ քու բարութեանդ այդ յիշատակ
 Մինչեւ մեռնիմ ես չի պիտի մոռնամ երբէք...:»
 — «Հեռո՛ւ քովէս, կորի՛ր, գոչեց ծերն հոգեվար,
 Դուն միմիայն անարգանաց ես արժանի.
 Հեռո՛ւ քովէս, մի՛ աղտոտուր յարկս ընտանի
 Որ չունի՛ տեղ քեզ պէս անսիրտ վատին համար...:»
 ... Ամթապարտ, խիղճն ալեկոծ, ճակտով մըռայլ
 Տոկաց Հարուն այս ջախջախիչ կշտամբանաց
 Եւ թողով հիւզն այն հիւրամերժ՝ արագաքայլ,
 Լըռին, անձայն ու գլխիկոր, ելաւ գընաց...:
 Ուրիշ դըրան մ'առջեւ հասաւ ու վերրատին
 Կանգ առաւ...: Իբր համարյոք մ'անուշ ու սիրավառ,
 Մօտ անցեալէն տեսիլ մը դեռ ջի՛նջ ու պայծառ,
 Գուրգուրանքով հըպեցաւ իր սառած ճակտին...
 Ի՞նչ քաղցրութիւն, ի՞նչ ճառագայթ, լո՛յս երկնային
 Կ'ողողեն իր հոգւոյն խաւարն այն անարկու,
 Իրեն թուեցաւ նշմարել հուր աչքեր երկու
 Որք ժպտանոյ՜ իր աչքերուն մէջ կը նային...
 Ու խորհեցաւ. «Նէ կը սիրէ զիս տակաւին
 Եւ ինձ համար կը չնչէ ու կ'ապրի միայն...:»
 Բայց, դըրան մօտ կը հնչէ մէկ կանացի ձայն...
 Հինաւուրց երգ մ'է զոր կ'երգէ իր սիրուհին:
 — «Մինչ կը փայլի լուսընկան
 Լըռին և հանգարտ,

Ձերքէզն, արի զօրական,
 Կը դիմէ ի մարտ:
 Ճիկկիտ կ'երթայ, ուսն հրազէն,
 Կ'երգէ սիրունին.
 Բաջդ իմ, եղի՛ր անվախօրէն
 Անձնատուր բաղդին:
 Արեւելքին նայէ՛ դուն միշտ,
 Մարգարէին միշտ անձնուէր
 Եղի՛ր, չի գայ պատուոյդ ըստուեր,
 Սուրա՛ փառքի գազաթն ի վեր...
 Ջի մատնիչ մ'է վատ, ամբարիշտ
 Ան որ վախկոտ կուտայ փախուստ.
 Ան որ թշնամւոյն դէմ՝ անահ,
 Ձի մարտընչիր մինչեւ ցըմահ,
 Կը գտնէ իր հոգւոյն կորուստ:
 Պիտի մերժէ՛ անձրեն իսկ գալ
 Սրբել անոր վէրքն արիւնոտ.
 Պիտ՝ անարգեն գիշակերք ալ
 Անոր ոսկերց ճաշակն և հոտ.
 Մեր լեռներուն բոլոր կոյսեր
 Պիտի մերժեն, սրտով դաժան
 Այն անամօթն և անարժան,
 Ու նախատինք սեպեն իր սէր...»

... Կը հեռանայ Հարուն, նըկուն, քայլն անըստոյգ,
 Եւ դէմքն այրող արցունքներու կաթիլներ զոյգ
 Կը բղխին ու կը գըլորին բերերէն վար,

Այլ նոյն պահուն, ուր կը տիրէ դեռ խոր խաւար,
 Կը նշմարէ մէկ կիսափուլ հիւղակ, հեռուն,
 Եւ կը ճանչնայ, սրտատրոփ, իր հայրենի տուն...
 Ու վերըստին քաջալերուած, յոյսով լեցուն,
 Հարուն կ'երթայ զարնել ցածուկ պատուհանին.
 Իրեն համար, թերեւս հոն դեռ լիագորով,
 Աղօթք կ'ընեն արտասուալից աչուրներով
 Իր խանդակաթ մայրն ալեւոր ու ծեր հանին
 Որք կ'սպասեն իրենց որդւոյն, ոչ առանձին,
 Հապա իր հօր ու եղբարց հետ վերադարձին...:
 — «Բա՛ց, մայր իմ, բա՛ց դուռն ու ժառանգող հէգ ճամբորդին,
 Հարունդ եմ ես, քու տարաբաղդ կրտսեր որդին
 Որ, ազատած վայրագ Ռուսաց գնդակներէն,
 Թեւերուդ մէջ ապաստանի՛լ կուգայ նորէն...»
 — «Մինա՛կ!» — «Մինա՛կ...»

— «Հարո՛ւն, հայրդ ու եղբարքդ ո՛ւր են...»
 — «Մեռա՛ն...» — «Անոնց սուրբ մահն օրհնէ՛ թող
 Մարգարէն.»

Վեհ հոգիներն անոնց՝ հանգչի՛ն թող լուսաձիր
 Հրեշտակաց գիրկն...: Անոնց վրէժը դուն լուծեցի՞ր...»
 — «Ո՛չ, լեռնէ լեռ ես սըլացայ նետի նըման,
 Սուրս ու գէնքերս ձեռքերու մէջ թողլով օտար.
 Եկայ, մայրիկ, որ ըսփոփեմ վիշտդ անսահման,
 Սրբեմ աչքերդ, ըլլամ նեցուկդ ու մըխիթար...»
 — «Բա՛ւ է ալ, բա՛ւ, լըռէ՛, կեալո՛ւր, գարշելի չար
 Որ չի գիտցար քաջի մը պէս մեռնիլ փառքով,

Կորիւր՝, գընա՛, սատկէ՛, հեռո՛ւ, մի՛ գար իմ քով,
Որ չ'անիծուին կեանքիս տըխուր օրերն յետին.
Վատ մ'եւ դուն պիղծ, ու չե՛ս բընաւ դուն իմ որդին...»
Ու կը լըռէ, ա՛լ չի խօսիր մայրն անողոք...
Պատուհանին առջեւ, ի դուր, մութին մէջ խոր
Կը թնդան դառն հառաչանքներ, հայց ու բողոք
Ու լալագին կոչեր, ողբեր աղաչաւոր,
Որոնց, ինչպէս ամօթալից, հէգ իր կեանքին
Վերջ կուգայ տալ սուր դաշոյնի հարուած մ'ուժգին... :
Առտուն, մայրն երբ կը տեսնէ զայն, անկենդան դի,
Յուրտ, անսարքեր կը դարձունէ գլուխը մէկդի.
Բարեպաշտք չ'են ուզեր տանիլ ու թաղել զայն...
Շուններ կուգան լիդել վէրքին բերանը լայն
Ու կը փախչին արձակելով հաջիւններ գոռ,
Ըստահակներ կը քարկոծեն մարմինն անոր... :
—Փախստական Հարունի վարքն ու մահն անարգ
Ժողովուրդին աւանդութեանց անցաւ ի կարգ,
Թէ անոր վատ հոգին՝ յաւէտ սարսափահար՝
Մարգարէին բաց աչքերէն խոյս կուտայ յար,
Անոր ստուերն ալ հալածական ու թափառուն,
Գիշերին մէջ տըւայտելով, կուգայ առտուն
Բաղխել ամէն օր մօրն հիւղի պատուհանին...
Այլ Գուրանի տուններն որ հոն կը կարդացուին,
Կ'ստիպեն զայն փախչիլ հոն ուր ամպեր պատեն
Արագ՝ ինչպէս փախաւ երբեմն մարտի դաշտէն :

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0372270

59.678

